

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

FEMINISTICKÁ TEOLOGIE

Vedoucí práce: Mgr. František Štěch, Th.D.

Autor práce: Michala Bohuslavová

Studijní obor: Filosofie a religionistika

Forma studia: Prezenční

Ročník: 3.

2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

11. března 2016

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Františku Štěchovi, Th.D. za odborné vedení bakalářské práce, poskytnutí cenných rad, podnětných připomínek a vždy ochotný přístup.

Obsah

Úvod	5
1 Vývoj feministické teologie	7
1.1 Feminismus jako kořen feministické teologie	7
1.2 Feministická teologie ve 20. století.....	9
1.3 Vztah magisteria k otázce postavení žen v církvi.....	11
1.4 Feministická teologie versus tradiční teologie ženy	14
2 O principech feministické teologie	16
2.1 Pracovní metody	16
2.2 Etika vzájemnosti a potřeba dialogu	19
2.3 Zkušenost.....	22
3 Boj za nepohlavní interpretaci Bible	26
3.1 Hermeneutické přístupy	27
3.2 Problematické biblické pasáže.....	28
3.2.1 Příběh o stvoření a pádu člověka	28
3.2.2 Apoštol Pavel a napomenutí ženám	32
3.3 Řeč o Bohu, Bůh Otec.....	33
Závěr.....	37
Seznam použité literatury	41

Úvod

Kořeny feministické teologie sahají přibližně do 19. století, kdy se na území USA začala objevovat různá feministická hnutí bojující za rovnoprávnost a emancipaci žen. Dvacáté století znamenalo pro naši problematiku zásadní převrat. Věřící ženy došly k uvědomění, že je církev po mnohá staletí uzurpovala, nabádala k mlčení a k pasivitě. Na základě tohoto uvědomění se pod vedením kvalifikovaných teoložek začaly utvářet skupiny žen usilujících o změnu ustrnulých struktur patriarchální církve. Právě tento moment vedl k systematizaci feministické teologie, která vznikla na základě spojení feministického emancipačního boje za osvobození a teologické reflexe vlastní víry žen.

Vznik feministické teologie tedy můžeme označit jako průlom, který nastal v řešení otázek týkajících se postavení a poslání žen uvnitř celé křesťanské tradice. Základ feministické teologie tvoří kritika pohlavní diskriminace. Představitelky tohoto proudu si uvědomují, že tyto diskriminační prvky nejsou obsahem nejhlubší podstaty jejich náboženství, a proto se při své práci soustředí na reformulaci a kritiku všech náboženských konstruktů, na jejichž kodifikaci měl vliv patriarchalismus, spojovaný s absolutní nadvládou mužů, politika nebo různé ideologické či mocenské boje. Feministická teologie si klade za cíl návrat k co nejpůvodnější podstatě křesťanské tradice. Touží po vytvoření církve, která bude naslouchat všem lidem bez rozdílu. V takové církvi již nebude místo pro jakýkoli útlak. Ztracenou harmonii uvnitř dosavadní církve však nelze získat tím, že se ženy oddělí od mužů a utvoří uzavřenou komunitu uvnitř sebe sama. Církev má být recipročním společenstvím mužů i žen. S tím úzce souvisí fakt, že pro feministické teoložky jsou klíčové zejména principy vzájemnosti a zcela otevřený dialog. Bez těchto principů by mohlo jakékoli společenství jen ztěžít existovat. Feministky ve své teologii zdůrazňují důležitost běžné, každodenní lidské zkušenosti a mezilidského kontaktu. Bůh k nám promlouvá právě skrze vztahy a každodennost, kterou zakoušíme teď a tady.

Cílem této práce bude popsat nejpodstatnější rysy feministické teologie a představit si nejdůležitější témata jejího bádání. V prvních kapitolách nahlédneme do dějin tohoto teologického proudu. Vzhledem k tomu, že období 20. století bylo pro naše téma podstatné zejména tím, že se řešila otázka postavení žen v církvi, přínosný bude jistě také náhled na to, jak se k tomuto tématu vyjadřují představitelé učitelského úřadu církve. Pozastavíme se také u pracovních metod feministické teologie, zejména pak u historicko-kritického výzkumu. Dále se podíváme na to, jaký převrat přinesly

tzv. teologie genitivu, přičemž jednou z nich je právě feministická teologie. Neopomineme ani nejdůležitější principy tohoto proudu, mezi které patří již výše zmíněný důraz na vzájemnost, dialog a zkušenost. Poslední kapitola této práce pojednává již o konkrétních tématech, kterým se feministická teologie věnuje. Zaměříme se na několik vybraných biblických pasáží, poukážeme na jejich problematické prvky a nejčastější způsoby výkladu. Plynule pak navážeme na poslední téma této práce, které s výkladem Bible úzce souvisí – jde o často diskutovanou metaforu Boha Otce. Tímto tématem práci uzavřeme.

V této práci vycházím zejména z české literatury. Feministickou teologií se v České republice nejpodrobněji zabývá Jana Opočenská. Její kniha *Z povzdálí se dívaly také ženy* tvoří jeden ze základních stavebních kamenů mé práce. Dále jsem použila knihu *Obrazy ženství v náboženských kulturách* od Blanky Knotkové-Čapkové. Tato autorka se ve své knize zaměřuje na rozmanité náboženské systémy a jejich pojetí ženství, mimo jiné se zde také zabývá feministickou teologií. Dalším podstatným zdrojem mé práce je Gibelliniho kniha *Teologické směry 20. století*. Ve snaze vystihnout převrat, který v celé teologické reflexi přinesly teologie genitivu, prostudovala jsem knihu *Po cestách angažované teologie* od Karla Skalického. Také kniha s názvem *Chci, abys byl* od Tomáše Halíka mi byla při psaní této práce velkou inspirací, neboť výborně hovoří o vztahu mezi Bohem a člověkem. V otázkách souvisejících s tématem dialogu jsem se obrátila na Martina Bubera a jeho filosofii dialogického personalismu. Čerpala jsem zejména z jeho knihy s názvem *Já a Ty*. K tématu náboženské zkušenosti v našem kontextu hovoří Ivana Noble ve své publikaci *Po Božích stopách aneb Teologie jako interpretace náboženské zkušenosti*. Z dalších autorů jsem se věnovala Danu Drápalovi a jeho knize *Emancipace žen v církvi?*. Z ní jsem vycházela zejména v kapitole zabývající se feministickou exegezí. Drápalův přístup je mi sympatický zejména tím, že čtenáře uvádí do celkového kontextu problematických biblických pasáží a při výkladu Bible odmítá krajní a doslovné interpretace. Náhled do teologické antropologie jsem získala díky Vladimíru Boublíkovi a jeho knize *Teologická antropologie*. V poslední podkapitole, týkající se metafory Boha Otce, mi pak byla významnou inspirací kniha Jaroslava Vokouna *Naslouchat teoložkám*. Všechny biblické citace jsou uváděny podle Českého ekumenického překladu.¹

---

¹ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 15. vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-85810-74-5.

1 Vývoj feministické teologie

1.1 Feminismus jako kořen feministické teologie

Feministická teologie se kriticky konfrontuje, utváří a upevňuje společně s moderním feminismem. Co se skrývá pod pojmem feminismus? A jak se feminismus vztahuje k teologii? Odpovědi na tyto klíčové otázky si odkryjeme v následujících kapitolách.

Kořeny prvních hnutí, zdůrazňujících rovnost občanských práv mužů a žen, můžeme najít v 19. století na území USA. V tomto období se poprvé začaly hlásit o slovo ženy bojující proti útlaku a otroctví. Mluvíme o tzv. kvakerkách (*Society of Friends*), mezi které patřily sestry Angelina a Sarah Grimké a Lucretia Mott. Jejich argumenty stály na vlastním výkladu biblického svědectví – Bůh lidstvo stvořil ke svému obrazu, a proto by měli mít všichni stejná práva a stejnou odpovědnost. Veškeré zlo pochází z povyšování se jedné skupiny lidí nad druhou. Dominance se stává těžkým proviněním

Tyto úvahy o pár let později podpořily také další z významných žen bojujících za emancipaci. Mezi nimi například Susan Brownell Anthony nebo Elizabeth Candy Stanton, známá svým projektem *Woman's Bible* (1895-1898). V této knize se Stanton zabývá novou interpretací Bible a pojednáním o tom, jak má být žena v křesťanském prostředí vnímána. Kritizuje fakt, že se Bible začala používat jako politická zbraň proti ženské emancipaci. Není už knihou náboženskou, ale primárně knihou politickou. Je výrazem patriarchální společnosti, je patriarchálně interpretována a s tím bylo potřeba něco udělat. Není pochyb o tom, že vydání *Woman's Bible* vzbudilo v tehdejší protestantské Americe velký rozruch.²

Výsledkem argumentace prvních feministek byla konference nového ženského hnutí, která se konala v roce 1848 v Seneca Falls, na území státu New York. V čele této konference se představily již výše zmíněné Lucretia Mott a Elizabeth Candy Stanton. Podpořit je přišlo bezmála 300 dalších žen. Pro naše téma nese tato událost zásadní význam, neboť zde byla přijata deklaráce zdůrazňující rovnost všech bytostí před Bohem i před zákonem. Obsahovala seznam všech zákonů, které ženám doposud

---

² Srov. GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 319. Studium (Karmelitánské nakladatelství), sv. 6. ISBN 9788071951773.

zakazovaly o čemkoli hlasovat, cokoli vlastnit, vzdělávat se a podílet se na rozvoji společnosti.³

Jedním z podstatných mezníků při formování feministické teologie v období 19. století se stalo také založení Armády spásy roku 1865. Jak se můžeme dočíst v knize Dana Drápala, stanovy Armády Spásy hovořily takto: „*Konference nepřijme žádná opatření, která by ztížila či zničila práva žen sloužit jako evangelistky nebo vedoucí tříd nebo která by znemožnila ženám, aby byly voleny do kteréhokoli úřadu.*“⁴ S těmito slovy vystupoval zakladatel Armády spásy William Booth v době, kdy ženy neměly právo vlastnit jakýkoli majetek.

Uvědomění ženy prožívalo v 19. století zásadní proměnu a ženská hnutí, která původně bojovala pouze za emancipaci, začala svou pozornost zaměřovat také na všechny ostatní aspekty diskriminace. Mohli bychom zde mluvit nejenom o právu na tělesnou integritu, ale také o právu na svobodnou sexualitu, apel na rovnocenné postavení žen v rodině a manželství a podobně. Feminismus se začal dotýkat všech aspektů lidského života:

- a) psychologického – zahrnující proces, který si žádá radikální osvobození žen nárokujících si vlastní, autonomní svobodu,
- b) socio-ekonomického – feminismus vyžaduje analýzu sociálních a ekonomických faktorů, které hrají roli při utlačování žen,
- c) kulturního – feminismus se obrací a bojuje proti jednostranné, androcentrické kultuře.⁵

Ke konci 19. století se začaly na poli amerického feminismu objevovat protichůdné postoje k problematice genderu a náboženství. Některé feministky vnímaly křesťanství jako důležitou oporu při boji za emancipaci, jiné jej zcela odmítly, neboť pro ně bylo nenapravitelně patriarchální. Některé feministky se ztotožňovaly s názorem, že muži a ženy jsou si od základu rovni, jiné se začaly nad muže povyšovat. Některé feministky viděly za emancipací žen pokoření veškerého existujícího zla, jiné usilovaly „pouze“ o to, aby mohly ženy rovnocenně fungovat v oblastech politiky, vzdělávání

---

³ Srov. KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2008, s. 95. ISBN 978-80-7185-890-4.

⁴ DRÁPAL, Dan. *Emancipace žen v církvi?*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, c2003, s. 73. ISBN 80-7255-084-5.

⁵ Srov. GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*, s. 322.

a ekonomiky, stejně jako muži. Tyto protiklady začaly být znovu diskutovány v tzv. druhé vlně feministického hnutí, totiž v 60. letech 20. století.⁶

Na závěr této kapitoly můžeme konstatovat, že feminismus lze tedy skutečně považovat za kořen feministické teologie, neboť se promítl do všech oblastí života žen a tedy i do samotné víry praktikujících křesťanek – feministek. Feministická teologie vzniká na základě spojení feministického boje za emancipaci a teologické reflexe vlastní víry.

1.2 Feministická teologie ve 20. století

Ve druhé polovině 20. století se objevila druhá vlna ženských feministických hnutí. Feministická teologie, která se v tomto období začala pomalu, ale jistě systematizovat, čerpala z cenných podnětů amerického feminismu. V historii se setkáváme hned s několika mezníky, které jsou při jejím formování zásadní.

V oblasti katolické církve nelze opominout založení Mezinárodní aliance Johanky z Arku roku 1911 ve Velké Británii. Členky této aliance používaly heslo: „*Proste Boha: Ona vás vyslyší!*“⁷ Použitím feminina Ona, ve vztahu k Bohu, upozorňovaly na to, že Bůh není ani muž, ani žena. Objevila se zde snaha o zredukování mužské povahy Boha alespoň na jazykové úrovni. Pro naše téma je toto hnutí důležité zejména proto, že jako jedno z prvních poukázalo na neblahé postavení žen v církvi.

V pokoncilním období se pro feministickou teologii stalo klíčové zejména dílo s názvem *Církev a druhé pohlaví* (1968) od Mary Daly, které navazuje na *Druhé pohlaví* – jednu z nejvýznamějších knih současného feminismu autorky Simone Beauvoir. Hlavní myšlenkou tohoto díla je přesvědčení, že pod stávající antropocentrickou praxí církevní tradice existuje pravá a nezaujatá křesťanská nauka, kterou je potřeba znovuobjevit a přijímat. Tato autorka se však později své křesťanské víry na dobro zřekla, neboť ji začala vnímat pouze jako ideologii maskulinní společnosti, kterou již nejde napravit.⁸ Ve své další knize *Z druhé strany Boha Otce* (1973) se zabývá jedním z ústředních symbolů křesťanství – Bohem jakožto Otcem. Ačkoli si byla vědoma toho, že výraz Bůh Otec je pouze analogický, nesouhlasila s tím, že je hlavní symbol křesťanské víry vyjádřen andromorfním jazykem. Tvrdí, že právě

---

⁶ Srov. KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, s. 97.

⁷ GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*, s. 319.

⁸ Srov. tamtéž, s. 320.

tento jazyk ve spojení s androcentrickou kulturou a praktikami hluboce urážejí lidskou přirozenost ženy. Mary Daly se snažila o přestup z andro-morfické řeči do řeči antropomorfické. Navrhla, aby byl Bůh jmenován Slovem, nikoli podstatným jménem Otec. Gibellini ve své knize odkazuje k otázkám, které si Daly klade: „Proč by slovo „Bůh“ mělo být podstatným jménem? Proč by to nemohlo být Slovo, nejaktivnější a nejdynamičtější Slovo ze všech?“⁹

Pro 20. století je jistě přínosná také práce teoložky Sally McFague, která se při svém bádání zaměřila na spojení metafory a teologie. Tato autorka se opírá o základní biblický žánr, kterým je podobenství – příběhy o obyčejných lidech a běžných, každodenních událostech. Podobenství nám prostřednictvím něčeho sekulárního umožňuje pochopit něco neobyčejného, náboženského. Jak pozitivně oceňuje snahu této teoložky Jaroslav Vokoun ve své knize *Naslouchat teoložkám*: „Jazyk podobenství umožňuje, aby jazyk víry byl obrazný a zakotvený v běžných detailech života.“¹⁰ Metaforická teologie Sally McFague si klade za cíl, aby člověk prostřednictvím obrazů/metafor dokázal najít spojitost a provázanost mezi starými, biblickými příběhy a jeho životem. Stejně jako Mary Daly tato autorka kritizuje metaforu, jež se stala běžným modelem uvnitř křesťanské teologie, a to metaforu Boha Otce, které se budeme věnovat v jedné z posledních kapitol.

Ani v dnešní době není téma feministické teologie zdaleka vyčerpáno a ženy, teoložky, pokračují ve své práci. Na konci 20. století vyšel v USA lektionář obsahující některé biblické texty přeložené do inkluzivní řeči – *An Inclusive Language Lectionary*.¹¹ Toto dílo poukazuje na fakt, že Bůh přesahuje veškeré kulturní a společenské kategorie a že chová inkluzivní lásku ke všem lidem bez rozdílu. V roce 1996 byla založena *Women's Ordination Worldwide*.¹² Tato organizace podporuje vzdělané a kompetentní ženy při jejich snaze dosáhnout svátosti svěcení a apeluje na to, aby se o této problematice nepřestaly vést diskuze. Jedním z nejnovějších a významnějších počinů, dotýkajících se našeho tématu, je pak překlad Bible z původních jazyků do němčiny, který vyšel v roce 2006 a který byl nazván jako *Bibel in gerechter Sprache*.¹³ Na tomto překladu se podíleli biblisté a biblistky zdůrazňující pohlavní, rasovou i kulturní rovnost. Charakteristickým znakem je důsledný překlad

⁹ GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*, s. 325.

¹⁰ VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 37. Moderní česká teologie. ISBN 978-80-7325-228-1.

¹¹ Srov. KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, s. 68.

¹² Srov. tamtéž, s. 98.

¹³ Srov. tamtéž, s. 69.

inkluzivních výrazů o biblickém Bohu – autoři respektují Božství existující mimo polaritu pohlaví a přesahující možnosti lidského jazyka a řeči. Za zmínku stojí nepochybně také *European Society of Woman in Theological Research*¹⁴, což je společnost vytvářející prostor pro ženy zabývající se badáním v oblasti teologie, filosofie, religionistiky, apod. Tato společnost pořádá každé dva roky celoevropskou konferenci, na které jsou probírána nejrůznější témata feministické teologie.

1.3 Vztah magisteria k otázce postavení žen v církvi

Dvacáté století je pro naše téma klíčové důrazem, který byl kladen na vyřešení otázky postavení a poslání žen v církvi. Uvnitř křesťanských církví se v tomto období velmi aktivně řešila otázka ženské identity. V této kapitole se však omezíme na to, jaký vztah k těmto tématům zaujímali představitelé učitelského úřadu římskokatolické církve. Budeme se při tom opírat o zásadní dokumenty jako je *Octogesimo Adveniens* - apoštolský list Pavla VI., který byl adresován kardinálu Maurici Royovi. Dále pak o apoštolské listy papeže Jana Pavla II. - *Ordinatio sacerdotalis* a *List Jana Pavla II. ženám*. Podíváme se také na to, jak se k situaci vyjadřuje současný papež František, který navazuje na práci svých předchůdců.

Jak je všeobecně známé, v prostředí římskokatolické církve je tradice kněžského úřadu svěřena výhradně do rukou pokřtěných mužů, přičemž ženy jsou ze svátosti svěcení vyloučeny. V knize Blanky Knotkové se můžeme dočíst, že proti ordinaci žen vystupoval například papež Pavel VI.¹⁵ Pokud nahlédneme do apoštolského listu *Octogesima Adveniens* zjistíme, že se papež Pavel VI. o ženách vyjadřuje následovně: „*V mnoha zemích se již silně naléhá – někdy je to dokonce bouřlivě požadováno – zákonnými ustanoveními zrušit neoprávněné znevýhodnění ženy vůči druhému pohlaví a přiznat jí rovnoprávnost, plně odpovídající její důstojnosti. Nemluvíme o oné falešné rovnosti, která by popírala rozdíly stanovené samotným Stvořitelem a byla by v rozporu s hlavní úlohou ženy v rodině i ve společnosti. Vývoj zákonodárství bude třeba usměrnit ve smyslu ochrany jejího přirozeného povolání, současně s uznáním její nezávislosti jakožto osoby a její rovnoprávné účasti na životě*

---

¹⁴ Feministická teologie a Evropská společnost žen pro teologické badání. In: *Getsemany* [online]. 2006 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/817>

¹⁵ Srov. KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, s. 97-98.

*kulturním, hospodářském, společenském a politickém.*¹⁶ Osobně toto vyjádření pro ženy nevnímám nikterak negativně. Jak se můžeme z uvedeného úryvku přesvědčit, papež Pavel VI. zdůrazňuje, že bude potřeba jejich svobodu a rovnoprávnost podpořit. Avšak dále také dodává, že žena má žít v souladu se svou hlavní úlohou – posláním, jež přijímá od samotného Stvořitele. Úlohou a posláním ženy uvnitř katolické tradice však není vedení církve.

S obdobnou argumentací vystupoval také Jan Pavel II. Jěžiš přeci mezi apoštoly povolal pouze muže a žádnou ženu, církev jej proto v této tradici věrně následuje. Navíc, kdo jiný by měl Krista, jakožto muže, reprezentovat lépe než muž?¹⁷ V apoštolském listu *Ordinatio sacerdotalis* Jan Pavel II. uvádí, že otázka kněžského svěcení žen je jednou provždy uzavřená. „*Proto, aby byly rozptýleny všechny pochybnosti v záležitosti mimořádné důležitosti, záležitosti příslušející k samotnému Božímu ustanovení církve, na základě svého duchovního úřadu utvrzovat bratry deklarují, že církev nemá vůbec žádnou autoritu udělovat kněžské svěcení ženám a že toto rozhodnutí musí být považováno všemi věřícími církve za definitivní.*“¹⁸ Pokud však nahlédneme do listu, který Jan Pavel II. věnoval ženám, můžeme se dočíst, že k nim i přesto chová velkou úctu a vděk. O vztahu muže a ženy se vyjadřuje následovně: „*Jejich nejpřirozenější, Božímu plánu odpovídající vztah je jednota dvou, to znamená na vztahu založená jednota ve dvou, která umožňuje každému zakoušet mezosobní vztah jako obohacující dar, který je spjat s odpovědností. Této „jednotě dvou“ Bůh nesevěřil pouze dílo plození a život rodiny, nýbrž vlastní tvorbu dějin. Různé úseky společnosti, státy, národní kultury a konec konců pokrok celého lidského rodu vděčí opravdu za mnoho přínosu ženy!*“¹⁹ Přičemž mluví o tom, že tento přínos je zejména kulturní a duchovní, spíše než politický nebo hospodářský. Hned následně dodává, že tento rozměr přínosu je pro společnost nesmírně důležitý, neboť díky němu dochází k neustálému rozvoji mezilidských vztahů a duchovních hodnot. V tomto směru společnost opravdu ženám za mnohé vděčí.

Ačkoli se nyní přeneseme z 20. století do současnosti, pokládám za velmi přínosné tuto kapitolu obohatit také o názor současného papeže Františka, který navazuje na

---

¹⁶ Octogesima Adveniens. In: *Kebrle.cz* [online]. Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1996 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/OctogesimaAdveniens.htm

¹⁷ Srov. KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, s. 97-98.

¹⁸ *Ordinatio Sacerdotalis*. In: *Teologie těla* [online]. 1994 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://teologietela.paulinky.cz/Knezstvi-Panenstvi/Knezske-sveceni-zen>

¹⁹ List Jana Pavla II. ženám. In: *Pastorace.cz* [online]. 1995 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/List-Jana-Pavla-II-zenam-1995.html>

prohlášení svých předchůdců. Na otázku, zda církev někdy přistoupí na kněžské svěcení žen, odpověděl papež František následovně: „*Toto nemůže udělat. V době diskuzí a po dlouhé, dlouhé reflexi to papež Jan Pavel II. řekl jasně. Ne proto, že by ženy měly méně schopností. V církvi jsou však ženy důležitější než muži, protože církev je žena. Je ta církev, nikoliv ten církev. Církev je nevěstou Kristovou a Panna Maria je důležitější než papežové, biskupové a kněží. Je jedna věc, kterou musím uznat: máme trochu zpoždění v rozvíjení teologie ženy. Musíme jít kupředu v této teologii.*“²⁰ Účastníkům plenárního shromáždění Papežské rady pro kulturu, které se konalo 7. února 2015 současný papež připomněl, že ženy by se neměly cítit pouze jako hosté, nýbrž jako aktivní účastnice všech sfér společenského i církevního života. Téma tohoto zasedání znělo: *Ženské kultury: Rovnost a rozdílnost*. František zde apeloval na to, aby ženy dostaly v církvi větší prostor a připomínal, že samotné slovo církev je ženského rodu. Co se týče úlohy žen, vyzdvihl jejich plodnost, i schopnost chránit život, přičemž poukázal také na duchovní aspekt těchto vlastností, tvořících jejich identitu: „*Vy, ženy, umíte ztělesnit něžnou tvář Boží, jeho milosrdenství, které se projevuje jako ochota darovat čas spíše než zabírat prostor, přijímat spíše než vylučovat. V tomto smyslu rád popisuji ženský rozměr církve jako lůno, které přijímá druhého a přivádí jej k novému životu.*“²¹

Výše nastíněné postoje církevních autorit nám nyní umožňují získat ucelený náhled na to, jak je žena v katolickém prostředí doopravdy vnímána. Pojdme si tedy vyjasnit a shrnout důvody, které vedou k trvajícimu zákazu svěcení žen uvnitř katolické církve. Je to opravdu proto, že by byly ženy v této tradici vnímány jako méněcenné? Nebo snad méněschopné ve vedoucích pozicích?

Jedinou autoritou pro katolickou církev je Písmo a tradice Ježíše Krista. Sám Ježíš mezi svých Dvanáct nejvěrnějších povolal pouze muže, jak se můžeme přesvědčit v Lukášově evangeliu: „*V těch dnech vyšel na horu k modlitbě; a celou noc se tam modlil k Bohu. Když nastal den, zavolal k sobě své učedníky a vyvolil z nich dvanáct, které také nazval apoštoly: Šimona, kterému dal jméno Petr, jeho bratra Ondřeje, Jakuba, Jana, Filipa, Bartoloměje, Matouše, Tomáše, Jakuba Alfeova, Šimona zvaného Zélóta, Judu Jakubova a Jidáše Iškariotského, který se pak stal zrádcem.*“ (Lk 6, 12-16)

---

²⁰ MLÉČKA, Ondřej. Stavět v Evropě zdi není řešením, synoda bude řešit mnoho témat. In: *Tiskové středisko České biskupské konference* [online]. 2015 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/ze-zahranici/stavet-v-evrope-zdi-neni-reshenim-synoda-bude-resit-mnogo-temat/>

²¹ MLÉČKA, Ondřej. Papež František zdůraznil úlohu žen v církvi. In: *Tiskové středisko České biskupské konference* [online]. 2015 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/ze-zahranici/papez-frantisek-zduraznil-ulohu-zen-v-cirkvi/>

Je zcela oprávněné klást si otázku, proč Ježíš mezi své nástupce povolal pouze muže a žádnou ženu. Domnívám se, že každý, kdo Bibli četl, snad ani nemůže pochybovat o tom, že Ježíšův vztah k ženám byl velmi kladný, a proto bych také nesouhlasila s tím, kdyby mu byla připisována jakákoli zaujatost vůči nim. Byla to přeci žena, která se stala Ježíšovou matkou a ke které choval velmi silný citový vztah. Byla to přeci žena, kvůli které Ježíš učinil svůj první zázrak. Byla to přeci žena, která jako první spatřila vzkříšeného Ježíše a která toto vzkříšení mezi prvními zvěštovala ostatním. Přikláním se k názoru, že povolání mezi své nástupce apoštolky – ženy – by bylo pro tehdejší dobový kontext nepochopitelné. Zůstává sice otázkou, zda chtěl touto volbou Ježíš závazně ustanovit, jak mají vypadat jeho nástupci, pro katolickou církev se však tato volba jeví jako nejsilnější možný argument, proč se vedení církve svěruje výhradně do mužských rukou. Již po dva tisíce let se tato tradice nezměnila a katolická církev ji chápe jako neměnnou. Následování Ježíšova jednání vede lidstvo ke spáse, a proto je volba apoštolů – mužů – pro církev závazná. To ovšem neodkazuje k tomu, že by byla žena v této tradici vnímána jako méněcenná, jak jsme se ostatně mohli přesvědčit ve výročí papežů. Ačkoli hodnota obou pohlaví v otázce spásy lidstva je nepochybně stejná, ve vedení církevního společenství má však muž i žena rozdílnou úlohu a poslání.

Na závěr této kapitoly můžeme jen velmi stručně nahlédnout také do prostředí protestantské církve, kde se zdá být situace o něco vyrovnanější. Žádný autoritativní učitelský úřad zde totiž neexistuje. Od poloviny 20. století začalo pro ženy v této církvi docházet k velkým změnám, neboť se mohly začít aktivně podílet na pastorači. Ačkoli je těžké bourat stereotypní očekávání sociálních rolí, můžeme tvrdit, že se ženy uvnitř protestantismu pomalu, ale jistě dostaly ke slovu a k vedoucím pozicím.²²

1.4 Feministická teologie versus tradiční teologie ženy

Jako reakce na abstrakci novoscholastické teologie začaly v polovině 20. století vznikat tzv. teologie genitivu. Karel Skalický ve své knize *Po cestách angažované teologie* výstižně mluví o těchto teologiích jako o teologiích pozemských skutečností, které se z různých hledisek zabývají zaangažovaností křesťana ve světě. Vychází přitom z díla Gustava Thilse s názvem *Theologie pozemských skutečností*, které je dnes už obecně vnímáno jako prvopočátek – přesněji řečeno nástin, či náčrt – teologií genitivu.

---

²² Srov. KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, s. 98.

Primárním bodem těchto teorií se staly pozemské skutečnosti ve vztahu k víře. Skalický se dále odvolává na Thilse, který se táže po tom, jaký smysl má svět v očích samotného Boha. Tím tento autor dává podnět ke vzniku teologie světa – teologie, která se snaží hledět na svět Božíma očima.²³ Na základě tohoto revolučního přístupu mohlo vzniknout mnoho nových teologických odvětví, například teologie rozvoje, pokroku, revoluce, teologie práce a nebo osvobození, pod kterou řadíme také feministickou teologii. Teologie už není pouze vědou *o něčem* – v našem případě teorií o ženách, ale primárně vědou *něčeho* – teorií, kterou uskutečňují samotné ženy. To znamenalo zásadní převrat, neboť z objektů věd se začaly stávat jejich subjekty. Ženy, jakožto subjekty své vlastní teologické reflexe, přestaly být pouhými konzumentkami teologie, kterou vytvořili „ti druzí“. Tradiční teologie náboženskou zkušenost žen po mnohá staletí ignorovala a zavrhovala. Teologie ženy byla církví představována tak, aby odpovídala tehdejšímu patriarchálnímu očekávání o ženách. Ve feministické teologii se však ženy staly subjektem vlastní víry, její formulace a reflexe, samy začaly přemýšlet o své lidské a křesťanské zkušenosti a kriticky ji hodnotit. Adjektivum *feministická*, které se v tomto případě pojí s teorií, však neznámá to, že by uprostřed teologických reflexí měla stát výhradně žena – o tom se ostatně přesvědčíme v jedné z následujících kapitol, pojednávající o potřebě vztahovosti a dialogu. Neznámá to dokonce ani to, že má být teologie vykládána výhradně ve prospěch žen nebo že se mají všechny maskulinní tvary, které teologie využívá, nahradit tvary ženskými. Samozřejmě jsem si vědoma toho, že se mnoho z feministických teoložek ve svém smýšlení radikalizuje a do středu veškerého zájmu klade právě ženy, touto skupinou se však ve své práci nezabývám. Jsem přesvědčena o tom, že pravou pointou feministické teologie zůstává specifické uchopení transcendence, přičemž v jejím středu stojí jedině Bůh – Bůh, který žije ve vztahu s lidmi.

---

²³ Srov. SKALICKÝ, Karel a Tomáš ŠPIDLÍK. *Po cestách angažované teologie: teologie křesťanské praxe*. Vyd. 1. Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 2001, s. 13-14. Studie Teologické fakulty Jihočeské univerzity, sv. 16. ISBN 80-85996-29-4.

2 O principech feministické teologie

Feministická teologie je ze své podstaty pluralitní – nelze o ní tedy mluvit jako o jednotném proudu. Ve feministické teologii nalézáme mnoho různých odvětví a rozmanitých perspektiv. Důležitým rysem je také to, že se rodí do specifické doby a specifického místního kontextu. Podobně jako Koperníkovy objevy vedly k porážení geocentrismu a Darwin zpochybnil antropocentrismus – ve feministické teologii jde o to, aby byl překonán teologický androcentrismus. Některé feministky tento směr charakterizují jako určitý druh epistemologické revoluce.²⁴

2.1 Pracovní metody

Feministická teologie při své práci využívá induktivní metodu, kterou Jana Opočenská ve své knize výstižně popisuje slovy: „*Výchozím materiálem je pro ni životní situace, prožívané zkušenosti, historický globální proces. Tyto události se uvádějí ve vztah ke svědectví Bible. Děje se pokus o jejich teologickou interpretaci. Biblické obrazy a příběhy pomáhají vyjádřit přítomnost. Tento (induktivní) přístup je předpokladem živoucí teologie a víry zakořeněné v realitě.*“²⁵

Při exegezi se feministická teologie zaměřuje na biblický text a jeho kontext. Důležitý je kontext nejen historický a literární, ale také sociální – zejména z pohledu utlačovaných osob. Důraz je kladen také na zohlednění vlastního kontextu, tedy to, za jakých okolností a s jakými zkušenostmi k textu přistupuje každý, jedinečný čtenář.

Při použití induktivní metody hrají velmi důležitou roli otázky směřující k biblické i církevní tradici zaměřující se na stvoření, hřích, spásu a inkarnaci. Narozdíl od ostatních teologií osvobození, kterým prozatím chybí nějaké detailnější exegetické zkoumání, došla feministická teologie v biblické vědě poměrně daleko. Teoložky totiž dbají na to, aby si neustále vyměňovaly své poznatky a jejich práce má už určitou kulturu a tradici. Feministická reflexe biblických textů s sebou však nese také poměrně těžké břemeno – na Bibli „musí“ totiž neustále nahlížet jako na text vyjádřený

---

²⁴ Srov. KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, s. 100.

²⁵ Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1995, s. 13-14, ISBN 8070179120.

patriarchální kulturou, vyjadřující androcentrický jazyk, androcentrické obrazy Boha, i androcentrickou představu o životě.²⁶

K pracovním metodám feministické teologie řadíme také velké množství *historicko-teologických výzkumů* o ženách, které jsou známé pod názvem *Women's Studies*. Tyto výzkumy nejsou prakticky ničím novým, ale feministická teologie jim dává zcela nový rozměr, impulz a perspektivu. Uskutečňují je totiž samotné ženy – ženy jako subjekt, nejen jako objekt studia. Tyto výzkumy mají za úkol vypracovat osvobozující křesťanskou antropologii, která spočívá v kritice androcentrické tradice (*his-story*), znovuobjevení skrytých nebo ztracených dějin (*her-story*) a jejichž cílem je teologie, která zahrnuje celistvost lidské zkušenosti.²⁷

Abychom si nastínili, jak takové historicko-teologické výzkumy probíhají v praxi, podíváme se nyní na jeden z konkrétních případů. Vyjdeme přitom z knihy Rosina Gibelliniho, který k tomuto tématu dává za příklad katolickou teoložku Elisabeth Kari Borresen.²⁸ Ta se ve svém díle *Přirozenost a úloha ženy u Augustina a Tomáše Akvinského* (1968) zabývá patristickým a středověkým způsobem myšlení. Tato autorka dospěla k závěru, že klasická teorie tohoto období podporuje podřazenost ženy vůči muži a že je to ovlivněno následujícími činiteli:

1. Církevní modely byly silně ovlivněny strukturou antické a středověké společnosti.
2. Velký vliv na teologickou a církevní tradici měl novoplatonismus a aristotelismus.
3. Docházelo k androcentricky zaměřenému čtení a interpretaci Bible.

Je všeobecně známé, že novoplatonským způsobem myšlení byl ve středověku ovlivněn Augustin, který se nějaký čas ztotožňoval s filosofií manichejského dualismu. Ta tvrdila, že lidské tělo je špatné nebo dokonce ďábelské. Se stejnou negativitou nebyla přijímána pouze tělesnost, ale také sexualita a s tím spojené manželství – to nasvědčovalo tomu, že v Augustinově díle může být opravdu zřetelná negativní symbolika ženskosti spojená s tělem, nedokonalostí a hříchem. Je však dlužno říci, že Augustin po čase tyto radikální dualistické myšlenky opustil.

---

²⁶ Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 14-15.

²⁷ Srov. GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*, s. 332.

²⁸ Srov. tamtéž.

Pokud se zaměříme na teologii dalšího z významných středověkých myslitelů, Tomáše Akvinského, pak se u Gibelliniho, který vychází z výzkumu Elizabeth Kari Borresen, můžeme dočíst o tom, že Akvinský do své teologie aplikoval tradiční aristotelský biologický princip. Podle tohoto principu je žena *nepovedený muž*. Lidské plazení, pokud je dokonalé, touží vždy po splazení muže, pokud však nedospěje z nějakého důvodu do stádia dokonalosti, pak je splazena žena. Tento aristotelský princip našel uplatnění nejen v teologii, ale také v mnoha dalších oblastech společenského života.²⁹

Pro ověření tvrzení z předchozího odstavce je jistě žádoucí nahlédnout do článku Tomáše Machuly³⁰, který se dlouhodobě specializuje na středověkou filosofii, výhradně pak na myšlenkový odkaz Tomáše Akvinského. Z tohoto článku vyplývá, že tvrzení Elizabeth Kari Borresen by mohlo být zpochybněno. Zřejmě není pochyb o tom, že v období antiky i středověku byla žena doopravdy vnímána jako méněcenná bytost. Tomáš Akvinský o ženě jakožto o *nepovedeném muži* skutečně hovoří, vždy ale s odvoláním na Aristotela, od kterého tento „citát“ pochází a kterého Akvinský vnímal jako autoritu, co se týče přirozeného poznání věcí. Tomáš Machula však ve svém článku zdůrazňuje, že Akvinský nechápe zrození ženy jako defekt lidské přirozenosti. Žena není „vadným“ mužem, je pouze a přirozeně slabší, což z ní ovšem nedělá člověka méně než je muž. Jistě je potřeba brát v úvahu fakt, že Akvinský byl nejen filosof, ale také teolog, a proto dokázal aristotelské výroky o ženách značně korigovat na základě toho, co říká Bible. Vztah rovnocennosti, který podle Tomáše mezi mužem a ženou nepochybně je, Machula dokládá na citaci ze Sumy teologické: „*Je třeba říci, že bylo vhodné utvořiti ženu ze mužova žebra. Za prvé proto, aby se ukázalo, že mezi mužem a ženou má být společenské spojení. Ani žena nemá 'panovat nad mužem', a proto nebyla utvořena z hlavy; ani jí nemá muž pohrdat jakožto otrocky podrobenou; a proto nebyla utvořena z nohou.*“ (Suma teologie I, q. 92, a. 3)³¹

Je zřejmé, že středověcí autoři byli více či méně ovlivněni nejen antickou filosofií, ale také řeckými a římskými mýty, které jsou mnohdy v ostrém kontrastu s biblickou zprávou o stvoření člověka. V Hésiodově díle *Theogonia* se můžeme dočíst, že kdysi existovala spokojená doba, kdy ženy nebyly. Až když Prométheus ukradl olympským bohům oheň, Zeus stvořil za trest krásnou ženu jménem Pandora, která je

---

²⁹ Srov. GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*, s. 333.

³⁰ MACHULA, Tomáš. Žena jako nepovedený muž? In: *Lidovky.cz* [online]. 2010 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://machula.bigblogger.lidovky.cz/c/148602/Zena-jako-nepovedeny-muz.html>

³¹ Tamtéž.

charakteristická jako „krásné zlo“. Sám bůh Zeus svou ženu, bohyni Heru, bil a byl jí nevěrný – jak se můžeme dočíst v Homérově *Iliadě*. Postavení žen v tehdejší Řecku bylo velmi neblahé a v podstatě se není čemu divit, pokud lidé viděli vzor v takovémto jednání samotných bohů.³²

Obdobné historicko-teologické a historicko-kritické výzkumy napomáhají feministické teologii k přechodu od androcentrické perspektivy k perspektivě plně antropologické. Tyto výzkumy dovolují rozlišit a oddělit v tradici to, co je živé od toho, co je zastaralé a překonané. Podle feministické teologie je potřeba zřici se androcentrických představ o člověku a vytvořit novou antropologii. Závěrem by mělo být zavedení nové metody, která studuje historický, sociální, politický, kulturní a náboženský kontext a která znovu definuje mužskou a ženskou bytost a vztah mezi nimi.³³

2.2 Etika vzájemnosti a potřeba dialogu

Na úvod této kapitoly je nutné říci, že feminisitická teologie neomezuje svůj předmět výhradně na jedno pohlaví, ale že naopak velmi otevřeně přijímá spolupráci mužů. Hlavním cílem není vytvoření uzavřené komunity žen, hlavním cílem je vytvoření plně reciproční církve, kde budou vyslyšeni všichni lidé bez rozdílu a společným usilím dosáhnout překonání systémů nadvlády, které byly ve společnosti budovány po mnohá staletí.

Centrální hodnotou feministické teologie je vzájemnost a boj o to, aby mohly všechny lidské bytosti disponovat autonomií a stejnými právy. V každodenním životě bychom se měli neustále zaměřovat na budování a rozvoj mezilidských vztahů, měli bychom se naučit vnímat vzájemná propojení, neboť ačkoli se to tak jeví, tento apel v dnešním světě rozhodně není samozřejmostí. Aby mohla společnost přežít, je nutné, aby její členové neustále pracovali na pozitivních vazbách a to jak na úrovni mezinárodní, tak na úrovni osobní. Je to právě vzájemnost, co se činí protikladem k hierarchii a nadvládě.

Vzájemnost je základním prvkem, který nesmí chybět ani ve vztahu mezi Bohem a člověkem. K tomuto tématu výborně hovoří Tomáš Halík ve své knize *Chci, abys*

---

³² Srov. DRÁPAL, Dan. *Emancipace žen v církvi?*, s. 15.

³³ Srov. GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*, s. 333.

byl.³⁴ Svou knihu zakládá na výroku, který je připisován svatému Augustinovi. Můžeme mluvit o jakési definici lásky, která zní: *Miluji – to znamená: Chci, abys byl*. Halík se domnívá, že tato definice dokáže výborně vystihnout nejen vztah mezilidský, ale také vztah mezi Bohem a člověkem. Lásky a touhy po Boží přítomnosti – to je to jediné, co doopravdy vede člověka k Bohu. V tomto vztahu nezáleží na nějakém lidském, teoretickém přesvědčení o Boží existenci, toto přesvědčení musí člověk prožívat existenciálně – bytostně. Z hloubi našeho srdce musíme Boha milovat a toužit po něm. „Svět pochází z tvůrčí „potřeby“ Boha, který touží projevit svou lásku tím, že miluje a nechává se milovat.“, jak píše Vladimír Boublík ve své *Teologické antropologii*.³⁵ Lidskou odpovědí na Boží lásku je tedy jeho bytostná víra. Vztah mezi Bohem a člověkem je plně reciproční.

Také pro feministickou teologii se stala takto vnímaná vzájemnost klíčovým pojmem. V USA se o feministické teologii někdy dokonce mluví jako o *teologii vzájemnosti*.³⁶ Vztah mezi Bohem a člověkem není vnímán jako vztah všemohoucího na straně jedné a bezmocného na straně druhé. Slovy Jany Opočenské: „*Od autoritativního Boha nad námi k Bohu mezi námi a v nás.*“

Jako ve vztahu mezilidském, tak i ve vztahu mezi Bohem a člověkem dochází k naprosté vzájemnosti a odevzdanosti. Všichni lidé se mohou aktivně podílet na tvořivé Boží moci, jeho lásce a spravedlnosti. S tím úzce souvisí fakt, že feministická teologie při své práci apeluje na věčný dialog. Jedním z velkých hříchů, kterého se člověk neustále dopouští, je sebestřednost – klade do středu vlastní zájmy, odděluje se od druhých a manipuluje s nimi ku svému prospěchu. Pravým opakem je naprostá, upřímná a sebedávající láska mezi JÁ a TY. K otázce dialogu se vyjadřuje například feministická teoložka Dorothee Sölle, na kterou se odvolává Jana Opočenská. Sölle ve své knize *Gott denken* uvádí, že podmínkou každého dialogu je, aby byl zcela svobodný a žádný z účastníků si nenárokoval vyšší postavení. Do dialogu by měli partneři vstupovat otevřeně a za účelem vzájemné výměny zkušeností. Je možné, že během dialogu dospějeme k závěru, že naše jistoty a přesvědčení nejsou správná – to je zcela v pořádku, protože dialog je tu právě od toho, aby nám nabídl možnost přehodnotit své

---

³⁴ HALÍK, Tomáš. *Chci, abys byl: křesťanství po náboženství*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-177-4.

³⁵ BOUBLÍK, Vladimír. *Teologická antropologie: člověk v Kristu Ježíši*. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 31, *Teologie* (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7195-059-9.

³⁶ Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 73.

závěry. Stejně tak mohou naše osobní zkušenosti vést k pozitivnímu ovlivnění života ostatních – v tom podstata dialogu spočívá.³⁷

A právě proto je dialog vnímán jako jeden z důležitějších nástrojů, který by se mělo lidstvo naučit používat a který se stal jedním z principů feministické teologie. Tím nemám na mysli dialog založený na kvantitě – v dnešní době se mezi lidmi každodenně přenáší nepřeborné, až gigantické množství informací a to navíc bleskovou rychlostí – ale především na kvalitě, která je bohužel mnohdy umenšována na úkor kvantity. Člověk by se neměl ve svém životě omezovat na moc a hierarchii. Pokud se mezi sebou jedinci naučí vést dialog, který bude vždy otevřený, tolerantní a respektující vůči druhým, svítá nám naděje, že budeme jednou schopni vést takto otevřený dialog na celosvětové úrovni, který bude lidstvu jediné ku prospěchu.

Při svém studiu této problematiky jsem dospěla k závěru, že v tomto ohledu se feministické teoložky shodují s představiteli dialogického personalismu. Jedním z nejvýznamnějších představitelů byl Martin Buber, který ve své filosofii klade důraz na jednotlivce jako konkrétní a zcela nenahraditelné individuum. Svou knihu *Já a Ty* začíná slovy: „*Svět je pro člověka dvojitý, neboť i jeho postoj je dvojitý.*”³⁸ Tyto dva postoje ke světu rozděluje na: svět věcí (Já – Ono) a svět vztahů (Já – Ty), který je pro Bubera stěžejní. Do říše slova Já – Ono patří určité procesy, činnosti, jejichž předmětem je jakési něco – něco žádat, něco slyšet a podobně. Ocítáme se v něm tehdy, zakoušíme-li svůj svět. Jak píše Buber ve své knize: „*Svět se ale zkušenosti neúčastní, dovoluje, aby byl zakoušen, ale ničím k tomu nepřispívá, nic z toho nemá.*” Tento vztah je tedy zcela jistě jednostrannou záležitostí, díky němu však můžeme vykonávat své každodenní aktivity. Narozdíl od světa vztahů Já – Ty, je svět věcí uchopitelný, ovladatelný a přehledný. Jak jsem již zmínila, pro Bubera je však důležitější svět Já – Ty. Parafrázuje biblické „*Na počátku bylo slovo*” prostou tezí „*Na počátku byl vztah*”. Naše já se uskutečňuje díky Ty, které je nekonečné a neomezené – jde tedy vlastně o dialog s Bohem. Nevstupuje-li člověk do vztahu, žije jen povrchně, ve světě věcí - ztrácí smysl života, vzdaluje se lidem. Pro život je nezbytné, abychom se naučili žít v obou světech vyrovnaně.

Jak jsem již na začátku předchozího odstavce zmínila, feministická teologie má podle mého názoru s dialogickým personalismem mnoho společného. Exkurz do tohoto

---

³⁷ Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 16.

³⁸ BUBER, Martin. *Já a ty*. Vyd. 3., V Kalichu 1. Praha: Kalich, 2005, Kairos (Kalich). ISBN 80-701-7020-4.

filosofického směru jsem do této kapitoly zařadila proto, že skrze něj můžeme hlouběji pochopit feministický důraz na dialog s Bohem, který se člověku otevírá skrze mezilidský vztah.

2.3 Zkušenost

Třetím podstatným tématem, které řadím do principů feministické teologie, je zkušenost. Obecně za zkušenost můžeme považovat jakoukoli událost, jev nebo věc, která se člověku vydává k zakoušení. Ihned na úvod je nutné říci, že zkušenost, jakožto široký pojem, se nepoužívá pouze v souvislosti s každodenním prožíváním reality, ale slouží také jako náboženská kategorie.

Náboženskou zkušenost lze slovy Ivany Noble definovat v úzkém slova smyslu jako *„zkušenost v rámci konkrétního náboženství, ve kterém se vyskytuje, a klade ji do přímé souvislosti s dalšími uznávanými autoritami tohoto náboženství (svatými příběhy, rituály, věroukou, etickými principy, institucí). Křesťanskou duchovní zkušeností se pak rozumí setkání s (troj)osobním Bohem, vedoucí ke změně srdce člověka, která je nazývána metanoia (obrácení), kdy slyšení Slova a nahlédnutí něčeho z Božího jednání a Božích vlastností bude postupně proměňovat život člověka, navracet mu ztracenou podobu Boží, k níž byl stvořen, a ztracené sjednocení s Bohem, v němž je spása člověka, církve, lidstva i celého stvoření.“* V široké definici se podle Noble náboženskou zkušeností stává *„každá situace, kterou budou lidé charakterizovat jako setkání s tajemstvím, zázrak, údiv, fascinaci z něčeho, co zakusili jako od sebe a od světa odlišné, vše překračující, věčné, svaté.“*³⁹

Na základě výše uvedených definic je tedy zřejmé, že náboženská zkušenost se od každodenních zkušeností podstatně liší. Člověk při jejím zakoušení cítí její jinakost, uvědomuje si, že se setkává s něčím, co jej plně přesahuje. Můžeme hovořit také o tom, že při zakoušení náboženské zkušenosti získáváme přímý vhled do božského/náboženského světa. Nebo minimálně povědomí o tom, že existuje ještě jiná, přesahující dimenze běžné skutečnosti. Oproti každodenním zkušenostem nelze náboženskou zkušenost tak snadno popsat. Je velmi obtížné ji vysvětlit a zachytit pomocí běžných pojmů. Vzhledem k tomu, že jde o niterný prožitek, je také, narozdíl od běžných zkušeností, velmi obtížné tuto zkušenost nějakým způsobem prověřovat.

---

³⁹ NOBLE, Ivana. *Po Božích stopách: teologie jako interpretace náboženské zkušenosti*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 232. Moderní česká teologie. ISBN 80-7325-053-5.

S tím souvisí další důležitý rozdíl, který tkví v tom, že zatímco běžná zkušenost se obvykle jeví všem lidem stejně, a můžeme tak v souvislosti s ní mluvit o určité objektivitě, náboženskou zkušenost prožívá každý jedinec svým způsobem specificky, individuálně.⁴⁰ Jsem přesvědčena o tom, že prožitek náboženské zkušenosti je natolik silný, že dokáže přímo ovlivnit osobnost zakoušejícího, jeho životní hodnoty, ctnosti, postoje i náhled na svět jako takový.

Pokud se v minulosti některá z církví opírala výhradně o autoritu dogmatu a svatých textů, nebyla pro ni jakákoli aktuální lidská zkušenost při teologické reflexi příliš relevantní. Ke změně došlo v poreformačním období, kdy se stal tento pojem teologicky o něco významnějším. Po první světové válce proti zkušenosti jakožto teologickému principu vystupoval například teolog Karl Barth a zástupci neo-ortodoxních směrů. Tito autoři tvrdili, že vše, co o lidské zkušenosti potřebujeme vědět, je apriori obsažené v Písmu – nic dalšího pro nás není důležité.

Zkušenost jakožto primární zdroj teologické reflexe začaly velmi aktivně prosazovat právě představenkyně feministické teologie, podle kterých bezprostřední lidská zkušenost pozitivně doplňuje autoritativní zdroje a Boží zjevení se děje právě skrze ni. Ivana Noble k tomuto tématu dodává: „*Nelze ji nahradit tradicí, ani Písmem ne. Až v ní se víra stává osobní vírou, až v ní mohu mluvit o Bohu coby o svém Bohu a dobírat se tak k vlastním teologickým výpovědím.*“⁴¹

Jednou z teoložek, která se zabývala náboženskou zkušeností, je Sally McFague.⁴² Ta tvrdí, že všechna dogmata jsou založena na náboženských zkušenostech, byť se zdají být sebe více abstraktní a nezkušenostní. Pokud dochází k reformaci náboženských tradic, děje se tak právě proto, že přestávají být pro aktuální situaci, danou společností nebo skupinou osob relevantní. Reformace podle McFague znamená vždy návrat ke zkušenosti. Tato autorka se tak snaží určitým způsobem hájit počínání radikálně smýšlejících feministických teoložek, které usilují o reformu tradice, jež zavrhl vše ženské. Také další z feministických teoložek, Rosemary Radford Ruether, o které se dočítáme u Opočenské, pokládá zkušenost za naprostý základ každé teologické reflexe. Feministická teologie se zaměřuje na zkušenost žen, které konečně pochopily, že jejich víra a vztah k Bohu jsou plnohodnotné a že pouze pod vlivem náboženských autorit nemohly tuto zkušenost po dlouhá staletí vyslovovat a prožívat. Svědectví Anežky

---

⁴⁰ Rozdíly mezi náboženskou a běžnou zkušeností [online]. [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://profil.muni.cz/anotace/boziexistence.html>

⁴¹ NOBLE, Ivana. *Po Božích stopách: teologie jako interpretace náboženské zkušenosti*, s. 232.

⁴² Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 19

Přemyslovny, Juliany z Norwich Johanky z Arku a mnoha dalších poukazují na neustálý boj mezi náboženskou zkušeností žen a církevními autoritami.⁴³

Feministky se při své práci zaměřují také na vztah myšlení a komunikace. Muži, jakožto dominantní články společnosti, výrazně zasahovali do utváření řeči a ovládnutí komunikace. Ženám se na úkor toho nedostalo svobodného prostoru pro vyjádření vlastních zkušeností. Proto také lingvistka Cheri Kramarae mluví o tzv. „*němé skupině*“ – slova žen byla natolik znehodnocována a ignorována, že se stala nevyslovována.⁴⁴ Přívrženkyňe feministické teologie si uvědomují, že je několik zkušeností, jež jsou mužům a ženám společné – ty mohou tvořit základ teologické reflexe. Vedle toho je však potřeba zaměřit se na zkušenosti, které se u obou pohlaví různí. V té souvislosti si feministky stěžují zejména na to, že obecně platná pojetí, která vytvořili muži, nenabízí řešení situací, do kterých se dostávají ženy.

Specificky ženské zkušenosti můžeme rozdělit do dvou základních kategorií⁴⁵:

1. tradiční zkušenosti – dotýkající se ženského těla, například menstruace, sex, těhotenství, porod, mateřství, menopauza, manželství, ale také intuice, city, apod.
2. feministické zkušenosti – zaměřující se na útisk, osvobození a solidaritu s ostatními utiskovanými skupinami.

Hlavní problém, týkající se této problematiky, tkví v tom, že tradiční teologie z univerzálně mužskou zkušeností – zkušeností bílých, vzdělaných mužů, například apoštolů, se systematizovala a kodifikovala a stala se tak měřítkem lidské zkušenosti obecně. Právě proti tomuto problému, který můžeme nazvat jakýmsi zabsolutněním zkušenosti, se staví všechny teologie osvobození. Myšlenku podpořil také americký teolog James Cone, který kritizuje své kolegy, neuznávající zkušenost menšin, žen nebo některých ras – i ostatní mohou významně přispět do teologického diskurzu.⁴⁶ A proto je třeba, aby ženská a v podstatě i jakákoli jiná lidská zkušenost získala v teologické reflexi své místo a ocenění – jedině to povede k vytvoření společnosti, která bude naslouchat všem lidem bez rozdílu.

Tuto kapitolu můžeme uzavřít slovy Blanky Knotkové: „*Každodennost, každodenní všední život, přežití, vzájemnost, nové pochopení tělesnosti, sexuality a spirituality – to*

---

⁴³ Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 20.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 24.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 26.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 20.

*jsou významná a aktuální témata v teologii žen. Denní život se všemi starostmi, radostmi, úkoly a dary je místem, na kterém s lidmi komunikuje Bůh. To, co je Svaté, lze nalézt v tom, co je každodenní. Transcendence a Božství existují v imanenci, v pozemském, každodenním a běžném dění.*⁴⁷

---

⁴⁷ KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, s. 100.

3 Boj za nepohlavní interpretaci Bible

Dnešní feministická hermeneutika čerpá ze základů, jež byly položeny v první vlně ženského hnutí ve 20. století. Církev dlouhá staletí Bibli interpretovala pro ženy nepříliš šťastně. Klasická teologie vnímala jako vzorný a dokonalý Boží obraz právě muže, přičemž k ženě se přistupovalo jako k bytosti, která je méněcenná. Začala proto vyvstávat otázka, zda Bible opravdu učí o podřízenosti žen.

Na konci 19. století se skupina feministicky smýšlejících teoložek, v čele s Elizabeth Candy Stanton, rozhodla, že Bibli reinterpretuje a dala tak vzniknout klíčovému projektu s názvem *Women's Bible* (1895-1898). Tyto teoložky při své práci vycházely z vlastní zkušenosti, která poukazovala na to, že v 19. století bylo užíváno biblických citátů o ženách proti ženám, které usilovaly o rovnost občanských práv a rovné postavení žen v církvi. Z této iniciativy vzešel dvousvazkový komentář k významným biblickým oddílům o ženách z pěti knih Mojžíšových, knihy Soudců, knih Královských, z proroků, evangelií, epištol a knihy Zjevení. V předmluvě autorka uvádí hlavní důvody, proč je nutné Bibli reinterpretovat. V první řadě proto, že Bible již nesmí být používána tak, aby zdůrazňovala poddanost ženy a zabraňovala její emancipaci. Nejsou to jenom muži, pro které zní skrze Bibli Boží slovo – také pro ženy je tato kniha jedinečnou autoritou. Feministické teoložky odsoudily maskuliní interpretaci Bible jakožto podmíněné lidské svědectví – svědectví mužů. Žádná z negativní výpovědí o ženách přeci nemohla být inspirována Bohem.⁴⁸

Některé z feministek při této snaze dochází k závěru, že Bible je nenapravitelně patriarchální a tedy „nepoužitelná.“ Většina z nich se ale shodne na tom, že ačkoli je text vyložený patriarchálně, jeho poselství se dá vyjádřit v termínech osvobození – tedy tak, aby bylo přijatelné i pro ženy. Zde je nutné se zaměřit na kritickou feministickou hermeneutiku. Tato hermeneutika stanovuje původní poselství textu, které je potřeba oddělit od historické, patriarchální zaujatosti a interpretovat ho znovu tak, aby se stalo účinné pro aktuální praxi a zároveň se skrze hermeneutickou kritiku dostat k teologické praxi nejstarších křesťanských společenství. Hlavním cílem kritické feministické hermeneutiky je obnovit étos rovnosti.

---

⁴⁸ Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 44.

3.1 Hermeneutické přístupy

Mary Ann Tolbert, jedna z feministických teoložek, na kterou se odvolává Jana Opočenská, mluví o Bibli jako o knize přinášející svízele i naději. Bible je pro ženy knihou ambivalentní – je zdrojem útisku i osvobození. Feministická hermeneutika se tak uvnitř křesťanské tradice nachází v paradoxní pozici. Její výzvou je číst tutéž Bibli jako zotročitelku i osvoboditelku.⁴⁹

Jednou z prvních zásad feministické interpretace je nutnost ke každému biblickému textu přistupovat s podezřením jakožto k výtvaru androcentrické kultury a jejích patriarchálních výkladů. V očích žen je Bible nebezpečnou knihou, která nabádá k poslušnosti a poddanosti vůči mužům. Proti těmto chybným výkladům je nutné bojovat, přičemž výsledkem bude osvobozující poselství, z něhož k nám mluví sám Bůh. Tento přístup nazýváme hermeneutikou odsouzení a hermeneutikou radikálního podezření. Hermeneutika radikálního podezření byla typická pro kritickou epochu, tedy novověk a v radikální míře pak pro počátek 19. století. Tuto hermeneutiku začaly aktivně využívat také feministické teoložky. Vyznačuje se zejména tím, že zpochybňuje vše, co není možné dokázat. Toto snažení však v praxi vede k destrukci naprosté většiny tvrzení, a proto je nesmírně důležité kombinovat tento hermeneutický přístup s jinými přístupy.

Feministická hermeneutika proto aktivně využívá také historicko-kritické zkoumání, ke kterému patří kritické feministické zhodnocení. V tuto chvíli můžeme použít slova Terezie Dubinové, která ve své knize *Ženy v Bibli, Ženy dnes* píše: „*Cílem feministické biblické kritiky a exegeze je narušit převažující androcentrický pohled, vnést ženský hlas a názor do interpretace biblických příběhů, umožnit tím jejich náboženské přehodnocení a případné použití pro systémové změny v teologii a světovém duchovním étosu.*“⁵⁰ Veškeré texty a úryvky s utlačitelským podtextem ztrácejí ve feministické teologii nárok na to, aby byly přijímány jakožto autentické Boží svědectví. Například pokud se muž dopouští násilí na své ženě, které je zároveň přikazováno, aby nesla svůj kříž a trpěla pro záchranu svého manželství tak, jako trpěl Ježíš, pak získává tento neutrální biblický motiv (nesení svého vlastního kříže) jednoznačně

---

⁴⁹ Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 46.

⁵⁰ DUBINOVÁ, Terezie. *Ženy v Bibli, ženy dnes: sborník přednášek z cyklu Terezie Dubinové, PhD. ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze leden 2007 - leden 2008*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2008, s. 228. ISBN 978-80-86889-69-6.

androcentrickou zaujatost, která má vést k posílení zájmů mužů.⁵¹ Což ostatně dokládá i autorka Susan Brooks Thistlethwaite ve své knize *Every Two Minutes: Battered Woman and Feminist Interpretation*, která při rozhovorech s týranými ženami zjistila, že většina z nich by vnímala odpor namířený proti násilí svého muže jako nebiblický a nekřesťanský.⁵² Feministické komunity takovým ženám nabízí pomocnou ruku při převzetí vlády nad svým životem a řešení své nesnadné situace.

Při práci teoložek je také velmi důležitá hermeneutika kreativní/tvořivé aktualizace, díky které mohou opět „oživnout“ známé, opomíjené i zcela zatracené ženské biblické postavy. Feministická hermeneutika vychází z předpokladu, že raná křesťanská hnutí podporovala myšlenku učednictví rovných, kdy se mohly ženy vedle mužů aktivně podílet na tvorbě křesťanského společenství. Biblické příběhy jsou proto ženami převyprávěny tak, aby plně podporovaly étos rovnosti. Ženy nacházejí v Bibli prvky svých životních zkušeností a velmi intenzivně toto biblické poselství prožívají.⁵³

3.2 Problematické biblické pasáže

Pro tuto práci jsem se rozhodla vybrat několik biblických pasáží, které jsou pro naše téma klíčové, neboť právě v nich často dochází ke konfliktům interpretací. Zaměříme se zejména na příběh o stvoření a pádu člověka a na výrok z Pavlových listů, který prikazuje ženám ve shromáždění mlčet. V této kapitole poukážeme na úskalí těchto pasáží a také na to, jak by se daly co nejpřesněji vyložit.

3.2.1 Příběh o stvoření a pádu člověka

Kniha Genesis obsahuje celkem dvě zprávy o stvoření. První zpráva je obecnější a zasazuje člověka do celku stvořitelského řádu. Druhá pak mluví o stvoření člověka jakožto muže a ženy. V této kapitole se přesvědčíme o tom, že muž a žena byli stvořeni jako sobě rovni. Důležitost jejich stvoření je postavena na stejnou úroveň. Pojďme se nyní na tyto úryvky zaměřit:

---

⁵¹ Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 48.

⁵² Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 52.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 49.

Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muž a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte se a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.“ (Gn 1, 27-28)

I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby byl člověk sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ I uvedl Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu. (Gn 2, 18. 21-22)

Ačkoli se nám mohou tyto úryvky na první pohled jevit zcela bezproblémově, přesto v nich lze objevit prvky, na základě kterých by se dalo usuzovat na nižší postavení žen. V první řadě jde o prostý fakt, že byl muž stvořen dříve než žena – o tom se dočítáme v prvním z úryvků. Má pro tento fakt mužská existence větší důležitost než existence ženy? Pojdme se nyní nad touto otázkou krátce zamyslet. Hraje priorita ve stvoření roli? Dan Drápal ve své knize nabízí jednoduchou a logickou úvahu. Z Gn 1 je zřejmé, že dříve než Bůh stvořil člověka, dal život všem ostatním druhům živočichů. Tedy například brouk byl stvořen dříve než člověk – nikdo se však nedomnívá, že by byl brouk nadřazen člověku.⁵⁴ Na mysl mi tedy vyvstává otázka, proč bychom měli takto nahlížet na vztah mezi mužem a ženou? Jsem zcela přesvědčena o tom, že správný výklad Gn 1 je ten, který nehovoří o Božím stvoření směřujícím od nadřazeného (muže) k podřazenému (ženě), nýbrž o stvoření od nekompletního ke kompletnímu.⁵⁵ Celkový kontext této kapitoly na mě působí dojmem, že žena má být vnímána jako završení/korunování celého stvořitelského díla. Pro toto téma bude jistě přínosný také náhled do teologické antropologie Vladimíra Boublíka, který verše vykládá velmi podobným způsobem. K otázce vztahu mezi mužem a ženou se můžeme v Boublíkově *Teologické antropologii* dočíst: „Muž a žena (každý podle své individuality) uskutečňují všechno, co náleží k lidství, takže jsou to osoby se stejnou důstojností. Lidskou dokonalost má však každý způsobem komplementárním: aby mohl muž žít život opravdu lidský, potřebuje ženu a ta potřebuje muže.“⁵⁶

---

⁵⁴ Srov. DRÁPAL, Dan. Emancipace žen v církvi?, s. 12.

⁵⁵ Srov. ŠKODA, Pavel. Biblický pohled na vztah muže a ženy. In: *Biblické studie* [online]. 2002 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://biblickestudie.cz/studie/muz_a_zena.pdf

⁵⁶ BOUBLÍK, Vladimír. *Teologická antropologie: člověk v Kristu Ježíši*, s. 34.

Další z problematických prvků se nachází ve druhém z výše uvedených biblických úryvků. Dočítáme se v něm, že Bůh si uvědomuje Adamovu osamělost, a proto se rozhodne stvořit ženu, aby jeho život naplnil. Tato pasáž si jistě zaslouží naši pozornost, neboť se v ní konstatuje, že žena byla stvořena jako *pomoc* muži. Domnívám se, že použití slova *pomoc* by mohlo vést k mnohým nedorozuměním. V tomto odstavci bych se chtěla krátce zaměřit na detailnější rozbor původního hebrejského slova *ezer*, což by nás mělo navést k co nejpřesnější interpretaci. Jak je již výše řečeno, výraz *ezer* v tomto kontextu překládáme doslova jako *pomoc* či *pomocník*. Nicméně v samotném verši je výslovně řečeno, že jde o pomoc, která bude *jemu* (muži) *rovná*. Hlavní úskalí tohoto termínu vidím v tom, že jej máme tendenci vykládat dnešním způsobem myšlení a života, ve kterém nezřídka kdy označujeme za pomocníka někoho, kdo je v nějaké funkci podřadnější, někoho, kdo slouží mocnějšímu/vzdělanějšímu/výše postavenému. V hebrejském slova smyslu však slovo *ezer* tento pejorativní význam nenesou a to je nutné si uvědomit. Tento fakt ostatně dokládá také Dan Drápal, který ve své knize přímo odkazuje na biblistu Adama Clarke. Ten již v 19. století vydal biblický komentář, v němž, mimo jiné, zdůrazňuje fakt, že výraz *ezer* označuje dokonalý protějšek, dokonalou podobu muže.⁵⁷ Takto ostatně verš vykládá i papež Jan Pavel II., který ve svém listu věnovaném ženám píše: „*Do stvoření ženy je tedy vepsán od počátku princip pomoci: je třeba si uvědomit, že se nejedná o pomoc jednostrannou, nýbrž vzájemnou. Žena je doplněním muže, jako je muž doplněním ženy: žena a muž se navzájem doplňují. Ženství uskutečňuje „lidské“ stejně jako mužství, avšak rozdílným a doplňujícím způsobem. Mluví-li Genese o „pomoci“, nevztahuje ji pouze na oblast konání, nýbrž také na oblast bytí. Ženství a mužství se navzájem doplňují nejen z tělesného a duševního, nýbrž i z ontologického hlediska. A pouze díky dualitě „mužského“ a „ženského“ se plně uskutečňuje „lidské“.*“⁵⁸

Jako jednu z dalších problematických biblických pasáží bychom mohli označit příběh o pádu/hříchu člověka, o kterém pojednává 3. kapitola knihy Genesis. Z celkového kontextu této kapitoly je zřejmé, že za hřích byli odpovědni jak Adam, tak Eva. Oba za své jednání ponosou následky. My se pozastavíme zejména u verše, který, by mohl vyjadřovat přímou nadřazenost muže nad ženou.

---

⁵⁷ Srov. DRÁPAL, Dan. *Emancipace žen v církvi?*, s. 12.

⁵⁸ *List Jana Pavla II. ženám* [online]. 1995 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/List-Jana-Pavla-II-zenam-1995.html>

Ženě řekl: „Velice rozmnožím tvé trápení i bolesti těhotenství, syny budeš rodit v utrpení, budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.“ (Gn 3, 16)

Těmito slovy reaguje Bůh na ženin hřích. Tento úděl žena ponese jako přímý důsledek toho, že neuposlechla a nerespektovala Boží příkaz. Bezpochyby nejproblematictější se jeví závěr věty, který mluví o tom, že muž bude své ženě vládnout. Tato nadvláda je přímým důsledkem toho, že žena zhřešila. Stejně jako u výrazu *ezer*, i zde bychom měli poukázat na správnou interpretaci původního hebrejského výrazu *mšl*, který by se sice dal skutečně doslova přeložit jako *vládnout*, ovšem opět bez pejorativního významu. V Bibli se objevuje ještě několik dalších míst, kde je výrazu *mšl* užito (např. Iz 40, 10-11 nebo Za 1, 6-13). Pokud do těchto míst nahlédneme, můžeme se přesvědčit o tom, že se tento výraz vyskytuje spíše ve významu *chránit, starat se o někoho/o něco*.⁵⁹ V žádném případě jej tedy nemůžeme vykládat a uvažovat ve smyslu absolutní nebo dokonce tyranizující nadvlády člověka nad druhým člověkem – muže nad ženou. Nejzávažnější problém spatřuji v tom, že tyto biblické úryvky byly v dějinách mnohdy jednostraně zabsolutizovány. A jinak tomu nebylo ani u příběhu o pádu člověka. Pozdní judaismus obviňoval z pádu člověka převážně ženu – to ona je původcem jeho hříchu, to ona navedla Adama. Jako příklad můžeme uvést Ježíše Siracha, který je autorem jedné z deuterokanonických knih Starého zákona. Podle Dana Drápala mluví Sirach o ženách následovně: „*Od ženy pochází hřích a kvůli ní všichni zemřeme.*“⁶⁰ Přesně toto jsou situace, které vedou feministické teoložky k nové a přesnější interpretaci Bible a k boji za očištění pověsti žen.

Na závěr této kapitoly, která pojednávala o dvou důležitých momentech knihy Genesis týkajících se vztahu mezi mužem a ženou, bych chtěla ještě jednou odkázat k teologické antropologii Vladimíra Boublíka, který je mi svou interpretací a výkladem velmi sympatický a blízký. Kniha Genesis podle Boublíka pozbývá jakýkoli pesimismus týkající se vztahu mezi mužem a ženou. Její četba by nás měla upevnit v přesvědčení, že muž musí existovat pro ženu a žena musí existovat pro muže a to je možné pouze v lásce. Podle této teologické antropologie Bible ze své podstaty neobsahuje žádné prvky útlaku, ani nemá směřovat k přesvědčení o podřazenosti žen. „*Dokonale skutečně určené lidského pokolení ve světě a v dějinách předpokládá společenství a spolupráci muže a ženy. Poutem tohoto společenství a nejhlubším*

---

⁵⁹ srov. ŠKODA, Pavel. Biblický pohled na vztah muže a ženy. In: *Biblické studie* [online]. 2002 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://biblickestudie.cz/studie/muz_a_zena.pdf

⁶⁰ DRÁPAL, Dan. *Emancipace žen v církvi?*, s. 46.

*pramenem společného poslání je láska. Manželství a rodina jsou tím nejdokonalejším výrazem. Co nás na tomto textu silně zaujme je absence jakéhokoli pesimismu ve výkladu vztahu mezi mužem a ženou. Chybí zde starověký pesimismus, často považující manželství za plod hříchu a upírající pohlavním vztahům pravou lidskou hodnotu. Není tu ani moderní erotismus, posuzující rozdíl mezi mužem a ženou zvláště a výlučně z hlediska sexu.*⁶¹

3.2.2 Apoštol Pavel a napomenutí ženám

Argumenty na první pohled zcela jasně směřované proti rovnoprávnosti a rovnocennosti žen můžeme nalézt zejména v Pavlových listech. V této kapitole bych chtěla poukázat na jeden z nejznámějších Pavlových výroků z listu Korintským, který býval nezdůvodněně interpretován doslovně a právě proto, dle mého soudu, chybně.

Ženy necht' ve shromáždění mlčí. Nedovoluje se jim, aby mluvily, mají se podřizovat, jak to říká i Zákon. Chtějí-li se o něčem poučit, ať se doma zeptají svých mužů, ženě se nesluší mluvit ve shromáždění. (1 K 14, 34-35)

Řada novozákonních výkladů se s tímto výrokem jen obtížně konfrontuje. Rozpor mezi interpretacemi se snaží osvětlit různé hypotézy. Na jedné straně panuje názor, že tyto verše nepocházejí od samotného apoštola, nýbrž že se staly pozdějším dodatkem, jiné výklady nemají problém přijmout fakt, že jde o autentický Pavlův výrok. Pokládám za důležité na úvod této kapitoly říci, že apoštolův vztah k ženám nebyl nikterak negativní. Fakt, že nepopíral rovnost mezi mužem a ženou, si můžeme dokázat například této citací: „*Neboť vy všichni, kteří jste byli pokřeni v Krista, také jste Krista oblékli. Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.*“ (Ga 3, 27-28) S tímto vědomím bychom měli přistupovat k výkladu – pro naše téma – problematických pasáží.

Při výkladu těchto pasáží je velmi důležité zaměřit se na celkový kontext, z něhož jsou vytrženy. Z toho je zřejmé, že ženy v Korintu působily ve veřejných shromážděních, učily se jazyky, prorokovaly a modlily se. Apoštol Pavel sděluje Korintským svou představu o přiměřeném chování charismatických žen při výkladu Písma ve shromážděních. Varuje, aby se toto jejich svobodné jednání nestalo pro druhé

---

⁶¹ BOUBLÍK, Vladimír. *Teologická antropologie: člověk v Kristu Ježíši*, s. 34.

pohoršujícím a žádá, aby ženy ve shromážděních působily umírněně a slušně. A to zejména s ohledem na ty, jež přicházejí „zvenčí“ – totiž aby se nepohoršili a aby křesťanské společenství neodsoudili jakožto pohanský kult. Korinští mají mít na paměti dojem, který vyvolávají u zájemců přicházejících odjinud. Pasáž o mlčení poukazuje na to, že ženy pravděpodobně během výkladu Písma kladly otázky svým manželům, popřípadě vznášely různé připomínky. Pavlovo napomenutí však nesměruje k obecné podřazenosti žen a k jejich duchovní nesvobodě.⁶²

Jak jsme se přesvědčili již v předchozích kapitolách, největší úskalí podobných úryvků spočívá v tom, že mohou být vyloženy doslovně, s absolutní platností, tedy fundamentalisticky. Jistě nelze opominout, že v následujících stoletích po Kristu vedly tyto výpovědi pro ženy v církvích k tragickým důsledkům. Mnohokrát byly tyto verše o podřízenosti žen zabsolutizovány a použity proti spravedlivému působení žen v církevním, společenském i osobním životě. Dan Drápal poukazuje na dílo *Notes on the Bible* od Alberta Barnes. V tomto komentáři k Bibli Barnes vyzývá ženy, aby se zdržely jakéhokoli projevu na veřejných shromážděních. Barnes podle Dráपालa tvrdí, že není jasnějšího úryvku v Bibli než je tento a že zákaz slovního projevu žen je výslovný a univerzální.⁶³ Je nutné mít na paměti, že Pavel psal list Korintským v období, kdy byly uznávány úplně jiné normy pro chování žen, než jsou uznávány dnes. Z celkového kontextu Pavlova listu Korintským se tedy můžeme přesvědčit o tom, že Pavel nebyl vůči ženám nikterak zaujatý. Považuji za neoprávněné mu toto stanovisko připisovat a činit jeho výrok absolutně platným. Tento apoštol se snažil usměrnit chování a vystupování charismatických žen při shromážděních, jež by mohlo vést tehdejší patriarchální společnost k pokřivení pohledu na církev jako takovou. Tento výklad je zřejmě nejčastějším a z mého pohledu také nejpříjemnějším výkladem tohoto úryvku vůbec.

3.3 Řeč o Bohu, Bůh Otec

Feministická teologie poukázala na skutečnost, že Bůh Otec, centrální metafora dvoutisícileté křesťanské tradice, činí dnes mnohým ženám potíže. V Novém zákoně měla tato metafora poukazovat na rodičovskou péči a lásku, kterou Bůh chová k lidem (stejně jako otec ke svým dětem), později však v očích feministek došlo k jejímu

---

⁶² Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 105-106.

⁶³ Srov. DRÁPAL, Dan. *Emancipace žen v církvi?*, s. 62.

zabsolutnění a stala se výrazem patriarchální nadvlády. Pro feministky nese slovo *otec* většinou pejorativní význam spojený s patriarchalismem. V úvahu je potřeba brát také to, že v dnešní době má mnoho lidí s vlastním otcem negativní zkušenosti. V dnešních rodinách dochází – zejména ze strany otců – k častému psychickému a fyzickému násilí nebo incestům. To může vést k tomu, že metafora Boha jakožto Otce nemusí být pro tyto osoby (zejména pak pro ženy) přijatelná a snaží se jí opustit.

Jednou z nejznámějších kritiček této metafory byla již zmíněná Mary Daly a její dílo *Za obrazem Boha Otce. „Pokud je Bůh mužem, pak je muž Bohem“*⁶⁴, s touto tezí Daly vystupovala proti přisuzování mužského pohlaví Bohu. Mužskost Boha Otce byla podle této autorky ještě zesílena mužskostí Syna, který přichází osvobodit svět. Říká, že nejde pouze o samotné symboly Otce a Syna, ale zejména o důsledky, ke kterým tyto symboly vedou – mohou být vyjádřením autoritativního náboženství, které plodí kulturu poslušnosti, kulturu, která je androcentrická a v tomto smyslu je nutné takový symbol opustit. Tato autorka mluví o Bohu jako o Transcendenci, opouští biblickou symboliku a dává přednost abstraktnímu jazyku metafyziky. Bůh je bezpohlavní, přesahuje jakoukoli světskou zkušenost, je nutné jej zbavit pohlavního náboženského jazyka a mluvit o něm v jazyce, který je mnohem integrálnější, univerzálnější – a je to právě termín Transcendence, který tyto podmínky splňuje. Daly dále hovoří o nalezení Boží ženskosti a ženských tvářích Boha. V této souvislosti zdůrazňuje zejména moudrost – *Sophia*, kterou nechápe jako přívlastek nebo výraz transcendentního mužského Boha, ale jako samostatný ženský projev božského. I v obrazu *Ducha svatého* (z řeckého feminina *ruah*) můžeme nalézt ženské prvky, zejména pak relacionalitu, tedy vztahovost.⁶⁵

Další kritika zaznívá od Rosemary Ruether, která říká, že pokud je náš otec Bůh, pak bychom měli být osvobozeni od dalších patriarchálních autorit – což je v protikladu s církevními praktikami, kdy v rámci patriarchalizace vznikají celé zástupy „svatých otců“, odvolávajících se na otcovství Boha jako na základ jejich moci nad druhými. Podle Ruether je tedy nutné najít novou řeč, která nebude tak snadno zneužitelná systémy nadvlády.⁶⁶

Známý teolog Karel Rahner se k tomuto tématu vyjadřuje tak, že pojmem otec není myšleno nic nevyhnutelně odlišného od pojmu matka. Pojem otec, vztahující se na

---

⁶⁴ GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*, s. 334.

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 335

⁶⁶ Srov. GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*, s. 336.

Boha, totiž zahrnuje dvě vlastnosti – být principem nového života a chránit nový život. Je tedy zřejmé, že stejnou váhu mají také pojmy matka nebo rodičovství. Podle Rahnera se potom volba oslovení odvíjí od typu společnosti.⁶⁷

Klasická křesťanská tradice má samozřejmě povědomí o tom, že mluvit o Bohu je jedním z nejproblematictějších lidských počinů vůbec. Feministická teologie zdůrazňuje a připomíná, že Bůh je tajemstvím, které přesahuje veškeré možnosti lidského vyjádření a že lidská slova jsou pouze nedokonalým nástrojem, jak k Bohu a o Bohu mluvit. Dá se říci, že žádná metafora není plně vhodná a všechny pokusy jsou pouze částečné, osvětlující nebo uchopují jen některý z aspektů vztahu Boha a světa. I přesto se ve feministické teologii s metaforami velmi často pracuje. Zejména pak s metaforami z oblasti osobních vztahů – Bůh jako otec i matka, jako přítel i přítelkyně, ochránce i ochránitelka. Tyto pojmy obsahují to, co je lidem nejbližší. Dále se užívá například metafor: Bůh jako světlo, Bůh jako oheň, Bůh jako řád, Bůh jako stabilita, Bůh jako pohyb, proces nebo činnost. U všech metafor je nutné důkladně zkoumat jejich interpretační možnosti i úskalí. Feministické teoložky pátrají po tom, proč že ženská metaforická řeč odmítána s takovou averzí. Bůh je právě tak málo muž jako žena a je tedy nutné, aby se vedle sebe stavěly mužské a ženské obrazy o Bohu buď rovnocenně, popřípadě se užívalo použití slova Bůh bez jakýchkoli přívlastků vyznačujících mužský rod.⁶⁸ Slovy Blanky Knotkové: „*Bůh je Věčný, Věčná, Svatý, Svatá, Živý, Živá, Jméno, Otec, Matka, Paní nade vším, Adonaj.*“⁶⁹

Janet Martin Soskice, jedna z feministických teoložek, o které se můžeme dočíst v knize Jaroslava Vokouna, sepsala příspěvek s názvem *Může feministka nazývat Boha Otcem?* V tomto příspěvku se věnuje otázkám, zda je vůbec možné, aby byla tato metafora opuštěna a pokud ne – může být i přesto feministka křesťankou?⁷⁰ V tuto chvíli můžeme, myslím, s jistotou konstatovat, že metafora Boha jakožto Otce je v křesťanské tradici natolik hluboce zakořeněná, že se nedá uvažovat o jejím odstranění. Jak jsme se mohli ve druhé kapitole přesvědčit, mezi feministickými teoložkami byly i takové ženy, které dospěly k závěru, že nejpříjemnějším řešením bude, pokud se své víry na dobro zřeknou, neboť křesťanská tradice se stala pouhým vyjádřením a projevem patriarchální ideologie, kterou již nelze napravit. Mezi takové však nepatřila Janet Martin Soskice. Tato autorka se nespokojuje ani s různými úpravami jazyka, které

---

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 335.

⁶⁸ Srov. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*, s. 69-70.

⁶⁹ KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, s. 69.

⁷⁰ Srov. VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*, s. 63.

byly pro mnohé feministické teoložky přijatelné. Kritizuje snahu svých kolegyně titulovat Boha pojmy ze světa přírody, neboť se tím zcela vytrácí jeho velmi podstatný, personální rys. Ještě více se tento rys vytrácí, pokud o Bohu mluvíme výhradně jako o „něčem“ transcendentním, abstraktním – zde by Soskice jistě kritizovala výše zmíněnou Mary Daly a oslovení Boha jakožto Transcendenci. Úplně nesmyslné se jeví nahradit Boží trojici ženskými tvary (Matka – Dcera – Duše), neboť to neřešitelně upevňuje myšlenku hierarchických modelů. Janet Martin Soskice při svém bádání vychází z analýz francouzského křesťanského filosofa Pavla Ricoeura. Dochází k názoru, že otcovství v Bibli neodkazuje k nějaké absolutní otcovské nadvládě, jak se domnívají její kolegyně, ale naopak k lásce, péči, zájmu a starosti. Ježíš oslovuje Boha Otcem a vyjadřuje tím svůj důvěrný vztah, oslovitelnost, blízkost – to vše je možné ve smyslu tohoto pojmu zakusit. Ježíš nás vyzívá k tomu, abychom i my Boha takto oslovovali. Soskice popírá, že by metafora Boha Otce odkazovala k patriarchální ideologii a je nutné, abychom se vzdali všech našich lidských představ a předsudků o pojmu otcovství. Jde přeci o vyjádření plně recipročního vztahu, který můžeme zakusit jen a pouze skrze poznání Syna. *„Neboť nikdo nezná Otce než Syn a ti, kterým to chce zjevit.“*⁷¹

---

⁷¹ VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*, s. 63-65.

Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl popsat nejcharakterističtější rysy feministické teologie a představit nejdůležitější témata jejího bádání. V prvních kapitolách jsme se seznámili s klíčovými dějinnými momenty, které byly pro formování této teologie převratné. V první řadě šlo o vznik feministických hnutí na území USA v 19. století. Cílem těchto hnutí se stal boj o zrovnoprávnění mužů a žen na úrovni všech sfér společenského života. Později však představitelky feministických hnutí začaly tento boj vést také uvnitř, z jejich pohledu, ustrnulé patriarchální křesťanské tradice. Za zřejmě nevýznamnější projekt tohoto období můžeme považovat sepsání *Woman's Bible*. Autorka tohoto projektu, Elizabeth Cady Stanton, spolu s ostatními feministickými teoložkami vydala na přelomu 20. století reinterpertovanou Bibli, ve které usiluje o nový výklad problematických biblických pasáží, jež byly mnohdy zneužívány proti argumentaci žen usilujících o rovnoprávnost a emancipaci. Právě tento moment vedl ve 20. století ke vzniku a systematizaci feministické teologie.

Dvacáté století nese pro naše téma zásadní význam, neboť se v tomto období začala velmi aktivně řešit otázka postavení a poslání žen v církevním (zejména římskokatolickém) společenství. Do této práce jsem proto zařadila kapitolu, která obsahuje výroky představitelů učitelského úřadu církve týkající se této otázky. Podívali jsme se, jak situaci hodnotí současný papež František. Nahlédli jsme mimo jiné do důležitých církevních dokumentů, kterými byly *Octogesimo Adveniens*, apoštolský list papeže Pavla VI. a přínosný byl také náhled do apoštolských listů Jana Pavla II. Zde jsme věnovali pozornost zejména *Ordinatio Sacerdotalis* a *Listu Jana Pavla II. ženám*. Tyto dokumenty naznačují, že v římskokatolické církvi se zdá být otázka kněžského svěcení žen jednou provždy uzavřena. Mohli jsme se však přesvědčit o tom, že žena uvnitř římskokatolického církevního prostředí není vnímána jako méněcenná bytost. Výroky papežů naopak velmi pozitivně hodnotí její přínos pro církev i celou společnost.

V této práci jsme si dále představili tzv. teologie genitivu. Tyto teologie umožnily, aby se z objektů teologické reflexe staly její subjekty. Teologie již není pouze vědou o něčem/o někom, teologie je vlastní vědou něčeho/někoho. Tento obrat znamenal v jistém slova smyslu revoluci v teologickém myšlení. Zatímco tradiční teologie nebyla vůči náboženským prožitkům žen příliš otevřená a mnohdy do ní bylo promítáno dobové, patriarchální pojetí ženství a naplnění „role ženy“, díky vzniku feministické teologie se ženy staly vlastními subjekty své víry, její reflexe a hodnocení.

Feministická teologie při svém bádání využívá velké množství pracovních metod. Patří mezi ně například historicko-kritický výzkum. V této práci jsme si na konkrétním příkladu Elizabeth Karri Borresen a jejím díle *Přirozenost a úloha ženy u Augustina a Tomáše Akvinského* ukázali, do jaké míry ovlivňovala aristotelská a novoplatonská tradice středověkou církev a její pohled na ženy. Je všeobecně známé, že Augustin byl svého času pod vlivem filosofie manichejského dualismu. Zastánci tohoto směru odmítali veškerou tělesnost, sexualitu a další smyslové žádostivosti. Manželství bylo v tomto pojetí vnímáno jako něco, co je nežádoucí. Tomáši Akvinskému, jak tvrdí Elizabeth Karri Borresen, je pak připisován výrok hovořící o ženě jako o nepovedeném muži. Uvedené postoje takto významných teologů mohly tedy opravdu do značné míry ovlivnit středověký církevní pohled na ženy. S důsledky tohoto vlivu se feministické teoložky pravděpodobně vyrovnávají dodnes. Na druhou stranu dlužno říci, že Augustin filosofii manichejského dualismu po čase opustil a svůj postoj přehodnotil. A jak jsme si ukázali na argumentaci Tomáše Machuly, ani Tomáši Akvinskému by neměly být výroky o ženě jako o nepovedeném muži připisovány s absolutní platností a bez hlubšího zkoumání kontextu jeho životního díla. Obdobné historicko-kritické výzkumy mají vést k tomu, aby bylo v tradici rozlišováno mezi tím, co je aktuální a stále platné a mezi tím, co je již překonané a zastaralé. Cílem by podle feministické teologie mělo být přehodnocení dosavadní antropologie a odstranění androcentrických představ o člověku.

V této práci jsem se dále zabývala tématem etiky vzájemnosti a potřeby dialogu jako jedním z principů feministické teologie. Je zcela nezbytné, abychom ve svém každodenním životě neustále pracovali na pozitivních vazbách a otevřeném dialogu se svým okolím. Je to právě etika vzájemnosti, která je člověku nápomocna při jeho snaze o překonání různých způsobů hierarchie a nadvlády. Vzájemnost je také ústředním motivem ve vztahu mezi Bohem a člověkem. Bůh není autoritou, která existuje daleko mimo tento svět, není zcela transcendentní ani jinaký – Bůh je mezi námi, v nás, je oslovitelný a komunikuje s námi skrze náš každodenní život. V tomto kontextu jsem si při psaní své práce uvědomila, že feministický důraz na dialog a vztahovost má velmi blízko k dialogickému personalismu. Na exkurzu do tohoto filosofického směru jsem proto čtenáři přiblížila feministický důraz na dialog s Bohem, který se člověku otevírá skrze mezilidské vztahy.

Poslední princip feministické teologie, kterým jsem v této práci zabývala, byla zkušenost. Zkušenost jakožto výchozí materiál teologické reflexe je velmi podstatným

rysem této teologie. Na definicích náboženské zkušenosti, které ve své knize *Po Božích stopách* uvádí Ivana Noble, jsem se snažila poukázat na zcela zásadní význam, který tento princip nese při každé teologické reflexi. Kritice ze strany feministických teoložek je podrobena nejenom zabsolutnění výhradně mužských náboženských zkušeností, kritizovány jsou také přístupy, které se opírají výhradně o autoritu dogmatu. Takové přístupy vedou k tomu, že aktuální lidská zkušenost jako teologický princip není nikterak důležitá, protože vše, co je o zkušenosti potřeba vědět, je apriori obsažené v Písmu. Ani Písmo, ani tradice však nemůže aktuální lidskou zkušenost při teologické reflexi nahradit, tento prvek má zcela nezastupitelnou relevanci.

V kapitole o boji za nepohlavní interpretaci Bible jsem v první řadě čtenáře seznámila s hermeneutickými přístupy, které feministické teoložky aplikují na vlastní exegezi Písma. Jde zejména o hermeneutiku radikálního podezření a hermeneutiku odsouzení. Na Bibli je nahlíženo jako na text, který se nenachází ve své původní podobě. Obsahuje totiž pasáže hovořící o podřízenosti žen, které jsou ovšem výsledkem exkluzivně patriarchální interpretace sloužící k podpoře patriarchálního obrazu o nižším postavení žen v církevním i společenském životě. V této podobě není možné Bibli přijímat jako autoritativní text a je nutné ji reinterpretovat tak, aby znovu plně podporovala a rozvíjela ženskou náboženskou zkušenost. Každá problematická pasáž o ženách musí být znovuvyložena a znovuanalýzována. Do této kapitoly jsem proto uvedla také příklady výkladů vybraných biblických pasáží, které feministické teoložky označují jako problematické. Problém těchto biblických pasáží spatřuji v uchylování se ke krajním a doslovným (fundamentalistickým) výkladům. Jsem si vědoma toho, že tyto pasáže byly v dějinách křesťanské tradice některými autory absolutizovány a vykládány s normativní platností, což pro ženy v církvi mělo mnohdy neblahé důsledky. Na druhé straně jsem kritická k výkladům radikálních feministek, které svou pozornost soustředí výhradně na hledání rozporů a prosazení vlastní ideologie. Ve své práci jsem se proto snažila poukázat na co nejpřijatelnější možnosti výkladů těchto biblických pasáží.

Posledním tématem, které celou tuto práci uzavírá, je mezi feministkami často diskutovaná metafora Boha Otce. V této podkapitole jsme si ukázali různé přístupy a snahy o vyrovnání se s touto centrální křesťanskou metaforou ze strany feministických teoložek. Tato metafora je v křesťanské tradici natolik hluboce zakořeněná, že lze jen ztěžko uvažovat o jejím úplném odstranění. Právě z tohoto důvodu některé radikálně uvažující feministické teoložky svou víru zcela opustily, neboť tento závěr nedokázaly

přijmout. Zřejmě nejčastějším způsobem, jakým se představenkyně feministické teologie s touto metaforou vyrovnávají, je její nahrazení za jinou, neutrálnější metaforu. Například Mary Daly navrhuje, hovořit o Bohu jako o Transcendenci. V tomto kontextu se můžeme setkat také s dalšími metaforami, jako je například Bůh světlo, Bůh řád, Bůh pohyb, Bůh stabilita, apod. Proti tomuto přístupu vystoupila Janet Martin Soskice, která tvrdí, že všechny tyto metafory vedou k pozbytí personální povahy Boha. Je nutné, aby se ženy vzdaly všech svých předsudků a zaujetí, jež vůči pojmu otcovství mají. V této metafoře nejde o nic jiného, než o zachycení dokonalého a plně recipročního vztahu, který můžeme reálně zakusit jedině skrze svou víru v Boží trojici – Boha Otce, Syna a Ducha svatého.

Seznam použité literatury

BOUBLÍK, Vladimír. Teologická antropologie: člověk v Kristu Ježíši. Vyd. v KNA 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. Teologie (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7195-059-9.

BUBER, Martin. Já a ty. Vyd. 3., V Kalichu 1. Praha: Kalich, 2005. Kairos (Kalich). ISBN 80-701-7020-4.

DRÁPAL, Dan. Emancipace žen v církvi?. 1. vyd. Praha: Návrat domů, c2003. ISBN 80-7255-084-5.

DUBINOVÁ, Terezie. Ženy v Bibli, ženy dnes: sborník přednášek z cyklu Terezie Dubinové, PhD. ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze leden 2007 - leden 2008. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2008, s. 228. ISBN 978-80-86889-69-6.

GIBELLINI, Rosino. Teologické směry 20. století. 1. české vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. Studium (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-177-3.

HALÍK, Tomáš. Chci, abys byl: křesťanství po náboženství. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-177-4.

KNOTKOVÁ, Blanka. Obrazy ženství v náboženských kulturách. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-890-4.

NOBLE, Ivana. Po Božích stopách: teologie jako interpretace náboženské zkušenosti. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. Moderní česká teologie. ISBN 80-7325-053-5.

OPOČENSKÁ, Jana. Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie. 1. vyd. Praha: Kalich, 1995. ISBN 80-7017-912-0.

SKALICKÝ, Karel a Tomáš ŠPIDLÍK. Po cestách angažované teologie: teologie křesťanské praxe. Vyd. 1. Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 2001. Studie Teologické fakulty Jihočeské univerzity, sv. 16. ISBN 80-85996-29-4.

VOKOUN, Jaroslav. Naslouchat teoložkám. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. Moderní česká teologie. ISBN 978-80-7325-228-1.

Použité internetové zdroje

Boží existence. In: *Pro-Fil: internetový časopis pro filosofii* [online]. [cit. 2016-03-12].

Dostupné z: <http://profil.muni.cz/anotace/boziexistence.html>

Feministická teologie a Evropská společnost žen pro teologické bádání.

In: *Getsemany* [online]. 2006 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z:

<http://www.getsemany.cz/node/817>

List Jana Pavla II. ženám. In: *Pastorace.cz* [online]. 1995 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z:

<http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/List-Jana-Pavla-II-zenam-1995.html>

MACHULA, Tomáš. Žena jako nepovedený muž? In: *Lidovky.cz* [online]. 2010 [cit.

2016-03-12]. Dostupné z: <http://machula.bigblogger.lidovky.cz/c/148602/Zena-jako-nepovedeny-muz.html>

MLÉČKA, Ondřej. Stavět v Evropě zdi není řešením, synoda bude řešit mnoho témat.

In: *Tiskové středisko České biskupské konference* [online]. 2015 [cit. 2016-03-12].

Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/ze-zahranici/stavet-v-evrope-zdi-neni-resenim-synoda-bude-resit-mnoho-temat/>

MLÉČKA, Ondřej. Papež František zdůraznil úlohu žen v církvi. In: *Tiskové středisko*

České biskupské konference [online]. 2015 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z:

<http://tisk.cirkev.cz/ze-zahranici/papez-frantisek-zduraznil-ulohu-zen-v-cirkvi/>

Octogesima Adveniens. In: *Kebrle.cz* [online]. Praha: Zvon, České katolické

nakladatelství, 1996 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z:

http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/OctogesimaAdveniens.htm

Ordinatio Sacerdotalis. In: *Teologie těla* [online]. 1994 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z:

<http://teologietela.paulinky.cz/Knezstvi-Panenstvi/Knezske-sveceni-zen>

ŠKODA, Pavel. Biblický pohled na vztah muže a ženy. In: *Biblické studie* [online].

2002 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://biblickestudie.cz/studie/muz_a_zena.pdf

Abstrakt

BOHUSLAVOVÁ, Michala. *Feministická teologie*. České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Mgr. František Štěch, Th.D.

Klíčová slova: feministická teologie, feminismus, teologie, dialog, zkušenost, metafora Bůh Otec

Cílem této bakalářské práce je popsat charakteristické rysy feministické teologie a představit nejpodstatnější témata jejího bádání. První z kapitol pojednává o dějinném vývoji feministické teologie. Tato kapitola seznamuje čtenáře s klíčovými otázkami týkajícími se postavení žen ve společenském i církevním životě, které byly aktivně řešeny zejména během 19. a 20. století. Druhá kapitola této práce obsahuje charakteristiku základních principů feministické teologie. Každodenní lidská zkušenost, otevřený dialog a vzájemnost tvoří v tomto kontextu základ veškeré teologické reflexe. Uvedeny jsou také příklady výkladů vybraných biblických pasáží, které považují feministické teoložky za problematické. V závěru práce se pak ještě zabývám některými feministickými metaforami Boha Otce.

Abstract

Feminist theology

Keywords: feminist theology, feminism, theology, dialogue, experience, metaphor of God the Father

The objective of this bachelor thesis is to describe characteristic features of feminist theology and present the most important themes of its study. First chapter focuses on historical evolution of feminist theology. This chapter acquaints the reader with key questions regarding the status of women in social and ecclesiastical life, which were actively discussed particularly in 19th and 20th century. Second chapter of this thesis contains a characteristic of fundamental principles of feminist theology. In this context, everyday human experience, open dialogue, and mutuality constitute the basis of all theological reflection. Presented are also examples of selected biblical texts which are by feminist theologians considered as problematic. In the end of my thesis I also deal with some of the feminist metaphors of God the Father.